

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії,
історії та методики
викладання зарубіжної
літератури
Київського університету
імені Бориса Грінченка

ПРОБЛЕМИ ДРАМАТУРГІЇ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ НА МЕЖІ ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ

Проблеми драматургії, зокрема сучасної, дедалі частіше стають об'єктом наукових інтересів літературознавців. Лише за останнє десятиліття здійснені ґрунтовні монографічні дослідження О. Бондаревої, Л. Залеської-Онишкевич, М. Шаповал, О. Когут. Публікації п'єс та літературно-критичні матеріали часописів використовувалися зазначеними науковцями в контексті визначених ними проблем, водночас драматургічні матеріали періодичних видань можуть бути об'єктом спеціального дослідження.

Мета цієї статті – простежити рецепцію проблем драматургії на сторінках українських часописів на межі ХХ–ХХІ століття. Огляд розпочнемо з праць, написаних наприкінці 80-х років. Стаття Ігоря Михайлина «Слово за театром» – це, власне, розгорнута рецензія на збірку п'єс Ю. Щербака «Сподіватись» (К., «Рад. письменник», 1988), проте розпочинається вона міркуваннями про проблеми української драматургії кінця 80-х років ХХ століття. Автор констатує, що українська драматургія перебуває в стані занепаду, причинами якого, насамперед, є відрив драми від театру, відсутність публічного резонансу від кращих вистав, зменшення кількості театрів тощо [12, с. 183–184]. Автор зображає ситуацію за допомогою метафори «поволі їде возом українська драма» [12, с. 183]. Він зазначає, що драматурги працюють, але «з їхнього доробку стають відомими 4–5 п'єс на рік, і то *через публікацію в часописах* (курсив наш. – Г.Б.), бо вже давно жодна театральна вистава не сколихнула громадської думки, не стала фактом суспільного життя...» [12, с. 183]. І театр, і драма «відрізані» від української класики. Лише в останні кілька років почали ставити п'єси М. Куліша, проте ще не звертаються до творчості В. Винниченка, С. Черкасенка, О. Олесья, Я. Мамонтова, М. Ірчана, І. Дніпровського, І. Кочерги. Наслідки «хронічного» занепаду української драматургії, на думку І. Михайлина, такі: провінціалізм, змаління театру й зниження художніх якостей авторських текстів.

Стаття Михайла Рибаківа «Трагедія в житті і на сцені» присвячена історії та сучасній діяльності єврейського театру в Україні. Проблеми, які виникають у музично-драматичного єврейського театру «Мазлтов!» на початку 90-х років ХХ століття: «слабкий професіоналізм, майже повна відсутність національного репертуару, незнання та нерозуміння глядачем мови, відсутність традицій, зв'язків із попередніми пластами єврейської культури (...), конкуренція, фінансово-господарські труднощі» [15, с. 173]. На нашу думку, такі проблеми, за винятком суто специфічних, мали долати на той час більшість театрів в Україні.

У передмові до альманаху «Сучасна українська драматургія» (2005) В. Яворівський зауважив, що українські часописи перестали друкувати п'єси. Дійсно, на сторінках «Києва», «Вітчизни» з 2005 по 2009 рік в кращому випадку публікувалося 1-2 драматичні твори на рік, літературно-критичних матеріалів, за винятком рецензій, практично немає [3; с. 21]. Водночас і в рецензії В. Давиденко про студентську постановку комедії-фарсу М. Куліша «Так загинув Гуска» в Національному центрі театрального мистецтва імені Леся Курбаса визначено прикметну ознаку сучасного театрального життя: усупереч перманентним з 90-х років ХХ ст.

фінансовим труднощам (холод у залі), тривають творчі пошуки. У даному випадку нове прочитання класики – за словами Л. Танюка, «уперше в історії постановки цього твору надано нової мотивації вчинкам його героїв і цілком по-іншому виглядає фінал» [3, с. 180].

У «Кур'єрі Кривбасу» за визначений період були надруковані драматичні твори таких авторів, як Б. Бойчук (П'ять актів двотисячного року: драматичний монтаж, 1999 р.), Неда Неждана (Той, що відчиняє двері: Чорна комедія для театру національної трагедії, 2005), І. Бондар-Терещенко (Чвірка на флету: радіоп'єса на одну ніч, 2005), О. Денисенко (Травень-вересень: комедія, 2005) та ін. У спеціальному драматичному випуску «Кур'єра Кривбасу» (1999, №117) тільки публікація містерії І. Костецького «Дійство про велику людину» супроводжувалася літературно-критичним матеріалом – вступним словом М.Р. Стеха. Лаконічні відомості про драматурга та особливості його творчої манери стали достатньою підставою для важливого висновку: цикл п'єс, який завершає містерія, міг стати початком своєїрідної «національної школи» в українському театрі або навіть нової течії в європейській драматургії [20, с. 108]. Марко Стех з прикрістю зазначає, що така нагода в 1940–50-х роках була втрачена, тому нині навколо спадщини Ігоря Костецького «можна було б творити комплекс насправді національного українського театру», але п'єси цього автора, як і раніше, залишаються для багатьох надто контрверсійними або незрозумілими [20, с. 109].

Аргументи на захист сучасної української драматургії прозвучали в статті В. Даниленка «Театр у шухляді» [4]. Характеризуючи основні ознаки існування сучасної драматургії, автор висвітлює своє бачення проблем, які називалися й раніше – комерціалізація театру, відсутність державної підтримки, брак літературно-критичних матеріалів (див. мат. [15], [20]. – Г.Б.). Водночас назвав і інші: нинішня ситуація драматургії в Україні перебуває в руслі світової тенденції, і як приклад її подолання описав досвід англійських драматургів. Показав вплив на гальмівні театральні процеси російської інформаційно-культурної експансії. Автор спростував тезу про неактуальність і дилетанство п'єс українських драматургів аналізом творів О. Росича, В. Сердюка, О. Клименко, Л. Чупіс і переліком вистав за сучасними творами в різних театрах України (понад десять позицій). Усе вище сказане й надало підстави для висновку В. Даниленка: «немає проблеми якості сучасної української драматургії, а є проблема глибокого застою українського театру, що давно перестав бути виразником ідей і настроїв, якими живе сьогодні суспільство» [4, с. 179].

Драматичні твори у 2009–2011 роках найчастіше з-поміж інших літературно-художніх видань друкувалися в журналі «Дніпро». Ще у 2008 році на сторінках цього часопису, як і інших, драматургія публікувалася зрідка, зокрема це два тексти – кіносценарій Юрія Ляшенка «Обірвана мелодія» про українського композитора Максима Березовського та комедія Валерія Герасимчука «Азартні ігри». Стратегія періодичного видання щодо драматичних творів змінилася в 2009 році із започаткуванням постійно діючої рубрики «Драматургія» (зав. відділом Ольга Лещенко).

У першому номері «Дніпра» за 2009 рік було опубліковано проблемну статтю Надії Мірошниченко [13], оголошено конкурс нових п'єс та зроблено огляд-перелік прем'єр вистав українських авторів (сучасників і класиків) 2008-го року. Ці матеріали можна вважати програмовими до зміни формату журналу й уточнення назви рубрики «Драматургія й театр» («Дніпро». – 2010. – №6-8). Читач, беручи до відома опубліковану інформацію, міг би усвідомити, що йому пропонується з кожним номером компонувати цілісну мозаїчну картину «Сучасна українська драматургія», яка раніше в його уяві, у кращому випадку, існувала в поодиноких роз'єднаних часточках. Отже, драматургія, зі спорадичного елемента в моделі цього часопису могла перетворитися на періодичний і, можливо, навіть стратегічний.

Стаття Надії Мірошниченко «Сучасна українська драматургія: деструкція міфів та пошук нових територій» – один із нечисленних узагальнюючих матеріалів на сторінках нинішніх

часописів. Здебільшого автори зосереджуються на аналізі сучасної драматургії щодо виокремленої проблеми (О. Когут), здійснюють огляд творчості певного автора (І. Руснак, В. Сірук) чи (найчастіше) аналізують один класичний твір щодо визначеного сучасного аспекту (М. Кодак, С. Кочерга, Г. Яструбецька).

Мірошниченко Надія спростовує міф про неіснування драматургії, називаючи майже два десятки імен сучасних драматургів. Вона справедливо визнає, що не існує реалістичної драматургії 70–80-х років ХХ ст., адже нинішня драматургія інша. Актуальні проблеми: мало публічних проявів драматургії, немає державної програми підтримки [13, с. 116]. Спростовується також міф про несценічність української драми – про її сценічність свідчать успішні вистави, творчість авторів з театральним досвідом, зокрема В. Тарасов, О. Погребінська, Клим, О. Денисенко, О. Вітер та ін. Надія Мірошниченко зазначає, що нинішні зв'язки драматургії з театром потребують реформування, оскільки наявна суперечність між драматургами, які орієнтуються на сучасні процеси в мистецтві, та театром, що існує за старими схемами, значною мірою консервативними [13, с. 117]. Нам видається це судження цілком вірогідним, водночас цікаво його порівняти з майже протилежними міркуваннями представників «театрального світу» І. Кліщевської [2, с. 155], А. Білоуса [5, с. 134].

Аналізуючи соціальні параметри існування драматургії, Н. Мірошниченко констатує наявність кризи й початок виходу з неї в 10-і роки ХХІ століття. Серед багатьох показників поліпшення ситуації названо й активізацію наукової рефлексії, зокрема публікацію монографії О. Бондаревої (2006), статті Л. Онишкевич-Залеської, М. Шаповал та інших [13, с. 117]. Додовнюючи відомості автора статті, зауважимо, що вже вийшли друком монографії про українську драму Л. Залеської-Онишкевич (2009), М. Шаповал (2009), О. Когут (2010). Водночас лише зрідка на сторінках літературно-художніх видань трапляються літературно-критичні розбори драматичних текстів чи детальні рецензії на вистави за творами українських класиків чи сучасних авторів.

У статті Н. Мірошниченко розмаїтий світ сучасної української драми постає через аналіз персоналій драматургів та їхніх текстів. Авторка називає лідером кінця 90-х років Я. Стельмаха та найпопулярніших драматургів початку ХХІ століття таких, як А. Крим, Неда Неждана, В. Тарасов, Т. Іващенко, О. Мардань. Стаття завершується аналізом жанрових та стилістичних тенденцій сучасних драматичних творів. Цей аналіз прекрасно корелює з переліком прем'єр вистав українських авторів за 2008-й рік [11].

Саме цей перелік і став наочним підтвердженням того, що в існуванні української драматургії та театру помітна позитивна динаміка. За відомостями, які отримала автор матеріалу О. Лещенко від керівників та завітів театрів, можна встановити, що в українських театрах за 2008-й рік відбулося 23 прем'єри, з них 11 – за творами І. Карпенка-Карого, І. Франка, Лесі Українки, В. Винниченка та інших класиків, зокрема й сучасних, наприклад, В. Шевчука, Л. Костенко, а 12 – за творами авторів новітньої драматургії А. Крима, Неди Нежданої, О. Марданя, О. Миколайчука-Низовця та ін. [11, с. 122-123]. Своєрідним показником осучаснення репертуару театрів є вистави, в основі яких переосмислення класики, наприклад, «Ніч кохання» (за п'єсою С. Васильченка «Не співайте півні, не вменшайте ночі»), «Нові «фараони» Г. Половинки (за мотивами «Фараонів» О. Коломійця) та ін.

У шостому–восьмому номері за 2010-й рік часопису й далі частіше друкуються матеріали про проблеми насамперед театру – рецензії на вистави, сучасне матеріальне становище театрів, потреби ремонтів тощо. Підрубрики мають назви «Театр і магія», «Ремонт мистецтва». Проблеми драматургії превалюють в однойменному розділі часопису в 2008 (№№ 1–12) та 2009 (№№ 1–5) роках. Немає підстав стверджувати, що в згаданих номерах не порушуються проблеми театру, проте в опублікованих візитівках обласних і столичних театрів, інтерв'ю з художніми керівниками, акторами, режисерами висловлені також цікаві міркування щодо спе-

цифіки розвитку української драматургії. Зокрема художній керівник Київського академічного театру «Колесо» Ірина Кліщевська стверджує, що драматургом, як і поетом, потрібно народитися. Вона вважає хибною думку, що для театру писати легко. І. Кліщевська також констатує, що автори драматичних творів виявляють недостатнє знання театральних законів, потреб глядача. Дещо інша ситуація, на її думку, в російському театрі: там спостерігається потужний сплеск драматургії. Серед авторів багато акторів, режисерів, театрознавців, в Україні ж «для театру пишуть переважно ті, хто є глядачем» [2, с. 155]. Про те, що автори не стежать за останніми театральними досягненнями, говорить і режисер Київського академічного театру драми та комедії на Лівому березі Дніпра Андрій Білоус [5, с. 134].

Водночас в усіх статтях проблеми драматургії й театру вважаються взаємообумовленими. Чи не найвиразніше про це сказав Валентин Козьменко-Делінде: «Доля театру залежить від національної драматургії» [6, с. 118]. Стан сучасної української драматургії аналізує і художній керівник Донецького обласного академічного українського музично-драматичного театру Марко Бровун. Він вважає, що це явище – «ще проблемніше, ніж сучасний український театр. Хотілося б творів, які б апелювали до вічних проблем, творів світового рівня... Саме таким автором, що вийшов за межі суто національного, був покійний Ярослав Стельмах» [1, с. 146]. На думку М. Бровуна, талановиті драматурги є, «проте немає зв'язку з театром», бракує спеціального періодичного видання, подібного до «Современной драматургии», бажано проводити семінари, відкриті читання, конференції [1, с. 146-147].

Наукові студії про драматичні твори найчастіше друкуються в журналі «Слово і час». Проблеми сучасної драматургії досліджувалися в 2010–2011-му роках у статтях О. Когут [7; 8], В. Сірук [19], значно більше матеріалів присвячено класичним драматичним творам [9; 10; 17; 18 та ін.]. Найбільше досліджень про творчість Лесі Українки: статті С. Кочерги, С. Романова, Г. Яструбецької, Л. Златогорської.

Отже, огляд публікацій, присвячених проблемам драматургії на сторінках українських часописів, дозволяє зробити такі висновки. Публікації про стан української драматургії та театру спорадично друкувалися на сторінках літературно-художніх видань, зокрема таких, як «Кур'єр Кривбасу», «Дніпро», «Київ», «Вітчизна» та ін. Переважна більшість авторів визнає кризовий стан драматургії й театру, однак відзначається й помітна динаміка в його подоланні. Сформульовано комплекс проблем сучасної драматургічної ситуації і шляхів їхнього подолання, серед яких найактуальніші – активний творчий процес, злагоджені дії авторів п'єс і театру, поживлення літературно-критичної рецепції, утворення громадських організацій тощо.

Загалом дослідження проблем драматургії на сторінках часописів потребує продовження. Перспективними вважаємо подальші розвідки щодо жанровірних та стилістичних тенденцій опублікованих драматичних творів, їхньої рецепції літературною критикою та читачами.

Література:

1. Байбак О. Марко Бровун: «Ми відкриті до співпраці»: Інтерв'ю // Дніпро. – 2009. – № 10. – С. 145-147.
2. Генсичька-Семенцова І. Ірина Кліщевська: «Драматургом, як і поетом треба народитися»: Інтерв'ю // Дніпро. – 2009. – №3. – С. 154-155.
3. Давиденко В. Формула злету // Київ. – 2009. – №5-6. – С. 180-181.
4. Даниленко В. Театр у шухляді // Кур'єр Кривбасу. – 2006. – №199. – С. 173-179.
5. Денякова О. Андрій Білоус: «Дуже хочу ставити українську драматургію»: Інтерв'ю // Дніпро. – 2009. – №2. – С. 134-135.
6. Денякова О. Валентин Козьменко-Делінде: «Доля театру залежить від національної драматургії»: Інтерв'ю // Дніпро. – 2009. – №4. – С. 118-120.

7. Когут О. Міфологізація урбаністичного часопростору в сюжетах сучасної української драматургії // Слово і час. – 2011. – №2. – С. 64–73.
8. Когут О. Риси психологізму в постмодерній драмі // Слово і час. – 2010. – №4. – С. 94–102.
9. Кодак М. Драматика «Патетичної сонати» Миколи Куліша в сучасному інтелектуальному світі // Слово і час. – 2011. – №3. – С. 33–41.
10. Кочерга С. Семіотична партитура драматичної поеми Лесі Українки «Орґія» // Слово і час. – 2010. – №4. – С. 3–12.
11. Лещенко О. Огляд-перелік прем'єр вистав українських авторів (сучасників і класиків), що побачили світло рампи 2008 р. // Дніпро. – 2009. – №1. – С. 122–123.
12. Михайлин І. Слово за театром // Вітчизна. – 1989. – №12. – С. 183–187.
13. Мірошніченко Н. Сучасна українська драматургія: деструкція міфів та пошук нових територій // Дніпро. – 2009. – №1. – С. 116–118.
14. Мурашко О. Безумний тиждень, або «Курбалесія – 2009» // Дніпро. – 2009. – № 12. – С. 137–141.
15. Рибаків М. Трагедія в житті і на сцені // Вітчизна. – 1991. – №12. – С. 167–173.
16. Ріпко О. Театр – це їхнє життя // Дзвін. – 2007. – №11–12. – С. 117–121.
17. Романов С. Леся Українка – Антон Чехов: психологія, доля, покликання // Слово і час. – 2011. – №2. – С. 18–37.
18. Руснак І. Поетика інтелектуальної драми Уласа Самчука // Слово і час. – 2010. – № 6. – С. 43–50.
19. Сірук В. Художні світи Олега Лишеги // Слово і час. – 2011. – №4. – С. 72–81.
20. Стех М.Р. У пошуках того, що ми вже посідаємо // Кур'єр Кривбасу. – 1999. – № 117. – С. 108–110.
21. Сютя Б. В гостях у трьох // Київ. – 2008. – №9–10. – С. 178–179.
22. Яструбецька Г. «Одержима» Лесі Українки крізь призму теорії експресіонізму // Слово і час. – 2011. – №4. – С. 20–27.

Анотація

Г. БІТКІВСЬКА. ПРОБЛЕМИ ДРАМАТУРГІЇ НА СТОРІНКАХ УКРАЇНСЬКИХ ЧАСОПИСІВ НА МЕЖІ ХХ–ХХІ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена аналізу проблем драматургії на сторінках українських часописів «Київ», «Дніпро», «Кур'єр Кривбасу» та інших на межі ХХ–ХХІ століття.

Ключові слова: драматургія, театр, реформування, система жанрів, стилістичні тенденції, модель часопису.

Аннотация

Г. БИТКОВСКАЯ. ПРОБЛЕМЫ ДРАМАТУРГИИ НА СТРАНИЦАХ УКРАИНСКИХ ЖУРНАЛОВ НА РУБЕЖЕ ХХ–ХХІ ВЕКОВ

Статья посвящена анализу проблем драматургии на страницах украинских журналов «Київ», «Дніпро», «Кур'єр Кривбасу» и других на рубеже ХХ–ХХІ веков.

Ключевые слова: драматургия, театр, реформирование, система жанров, стилистические тенденции, модель журнала.

Summary

**G. BITKIVSKAYA. PROBLEMS OF DRAMATIC ART AT PAGES
OF UKRAINIAN MAGAZINES AT THE TURN OF XX-XXI CENTURIES**

The article deals with the analysis of problems of dramatic art at pages of Ukrainian magazines Kyiv, Dnipro, Kurjer Kryvbasu and other at the turn of XX-XXI centuries.

Key words: dramatic art, theatre, reforming, system of genres, stylistic tendencies, model of a magazine.